

Mehmet Enes TEMİZ*

MUHAMMED-İ HİCÂZÎ'NİN *PERİÇEHRE* ADLI ROMANININ TEKNİK VE TEMATİK İNCELENMESİ

ÖZET

Muhammed-i Hicâzî'nin *Periçe* adlı romanı, modern İran edebiyatının önemli eserlerinden biri olarak kabul edilmektedir. 1929 yılında yayımlanan bu eser, hem yazarın sanatsal kimliğini hem de İran'daki toplumsal ve kültürel dönüşümleri yansıtmaya açısından dikkat çekicidir. Roman, 2013 yılında Dr. Halil İbrahim Sarıoğlu tarafından Türkçeye çevrilmiş ve Hicâzî'nin Türkçeye aktarılan ilk eseri olma özelliğini taşımaktadır. Türk okuyuculara *Periçe* adıyla sunulan bu çeviri, romanın daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır. Bu çalışmada, *Periçe* adlı eserin teknik ve tematik bir analizi yapılmıştır. Romanın teknik unsurları, yazarın biçimsel tercihlerini ve eserin yapısal özelliklerini ortaya koyarken; tematik inceleme, eserin ele aldığı aşk, modernleşme, ayrılık gibi konuları incelemektedir. Eserdeki alıntılar hem Farsça metinden hem de Türkçe çevirisinden alınmış, her iki dildeki karşılıkları sayfa numaralarıyla birlikte belirtilmiştir. Hicâzî'nin yaşadığı dönemde İran, Kaçar Hanedanı'ndan Pehlevî Hanedanı'na geçiş sürecini deneyimlemiştir. Bu tarihî arka planın izleri, romandaki karakterlerin yaşamlarında görülmektedir. Hicâzî'nin bu eserinde, dönemin İran toplumundaki sosyal sorunlara ve modernleşme sürecinin bireyler üzerindeki etkilerine değinilmiştir. Bu çalışma, eserin teknik ve tematik yönlerinin incelenmek suretiyle daha iyi anlaşılmasına katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar kelimeler: Modern İran Edebiyatı, Roman Sanatı, Muhammed-i Hicâzî, *Periçe*.

TECHNICAL AND THEMATIC ANALYSIS OF MUHAMMAD HEJAZI'S NOVEL *PARICHEHR*

ABSTRACT

Muhammad Hejazi's novel *Parichehr* is considered one of the significant works of modern Iranian literature. Published in 1929, this novel stands out for reflecting both the author's artistic identity and the social and cultural transformations in Iran. The work was translated into Turkish in 2013 by Dr. Halil İbrahim Sarıoğlu, becoming the first of Hejazi's novels to be introduced to Turkish readers. Presented to Turkish audiences under the title *Parichehr*, this translation allowed the novel to reach a broader audience. This study provides a technical and thematic analysis of *Parichehr*. While the technical analysis reveals the author's stylistic choices and the structural features of the novel, the thematic analysis explores topics such as love, modernization, and separation addressed in the work. Excerpts from the novel are drawn from both the original Persian text and the Turkish translation, with corresponding page numbers provided for both versions. During Hejazi's lifetime, Iran experienced a transition from the Qajar dynasty to the Pahlavi dynasty, and traces of this historical background can be observed in the lives of the characters in the novel. In this work, Hejazi sheds light on the social issues of the era and the effects of the modernization process on individuals. This study aims to contribute to a deeper understanding of the novel by examining its technical and thematic aspects.

Keywords: Modern Iranian Literature, Art of The Novel, Mohamad Hejazi, *Parichehr*.

* Arş. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı, Konya/Türkiye, E-Posta: enestemiz@gmail.com, / Res. Asst. PhD. ., Selcuk University, Faculty of Letters, Department of Persian Language and Literature, Konya/Türkiye, E-Mail: enestemiz@gmail.com.

Giriş

Bir romanın hem biçimsel hem de muhteva yönünden derinlemesine bir şekilde incelemek, eserin sanatsal değerini ve yazarın vermek istediği mesajı kavramada büyük önem taşımaktadır. Bilinen anlamıyla gerçek dünyayı, gerçek zaman, mekân, motif, durum, olgu ve kişileri yansıtan roman, geleneksel anlatı türlerinin daha gelişmiş bir şekli olarak ortaya çıkmıştır (Çetin, 2006, s. 13). Gerçeklikle harmanlanmış bu edebî tür, geleneksel anlatıların ötesine geçerek okuyucu için yaşanmış ya da yaşanması mümkün olan dünyanın kapılarını aralamaktadır. Farsçadan Türkçeye yapılan çeviriler, İran edebiyatının ülkemizdeki bilinirliğini artırmakta ve daha büyük kitlelere ulaşmasına yardımcı olmaktadır. Türkiye’de az sayıda eserin çevrilmiş olması nedeniyle, daha az tanınan Muhammed-i Hicâzî (ö. 1974), yirminci yüzyıl modern İran edebiyatının önemli temsilcilerindendir. Bu çalışmada, Hicâzî’nin kaleme aldığı ilk romanlarından «پریچه» “*Perîçehre*” adlı romanı üzerinde durulmuştur. Bu eser, Muhammed-i Hicâzî’nin 1308 Hş. / 1929 yılında kaleme aldığı, *Humâ* (1306 Hş. /1927) ve *Zibâ* (1309 Hş. /1930) ile birlikte en önemli üç romanından biridir (Âjend 1363 Hş., s. 85). Eser, Dr. Halil İbrahim Sarıoğlu tarafından, 2013 yılında Türkçeye kazandırılmış ve Hicâzî’nin Türkçeye tercüme edilen ilk romanı özelliğini taşımaktadır. Eserin adı perîçehre kelimesinin kısaltılmışı olan *Perîçehr*’dir ancak mütercim, Türk okuyucuların da bu kelimeye aşina olması nedeniyle romanın Türkçeye çevirisinde *Perîçehre* adını kullanmayı uygun bulmuştur (Hicâzî, 2013, s. 1). Bu çalışmada eserin çevirmenine mutabık kalarak, *Perîçehre* olarak kullanılmasının daha uygun olacağı düşünülmüştür. Hicâzî’nin *Perîçehre* adlı bu eseri modern İran edebiyatının önemli bir örneği olarak kabul edilmektedir.

Metinler sanatın bir kolu olan yazılı edebiyat ürünleridir. Her dönemin kendine has sanat ve edebiyat anlayışının bir eseri hükmündedirler (Tarlan, 1981, s. 191). 1290 Hş. / 1910’lu yıllarda geçen bu tarihî roman o yıllarda İran’da yaşanan bir aşk hikâyesini konu edinmiş toplumsal, tarihî bir romandır. *Perîçehre* bir aşk hikâyesini anlatmasının yanında, o dönemde İran’da yaşanan modernleşme sürecine ve bu süreçte yaşanan bazı toplumsal meselelere ışık tutmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde Muhammed-i Hicâzî’nin hayatı ve eserleri hakkında kısa bilgi verilmesinin ardından *Perîçehre* isimli roman teknik ve tematik açıdan incelenecektir. Bu inceleme neticesinde, söz konusu romanın ihtiva ettiği mesajların daha iyi anlaşılmasına katkı sunulması hedeflenmektedir.

1. Muhammed-i Hicâzî’nin Hayatı ve Eserleri

Mutî‘u’d-Devle¹ lakabıyla tanınan Muhammed-i Hicâzî 24 Zilhicce 1318 Hş. / 1 Nisan 1901 tarihinde Tahran’da dünyaya gelmiştir (Kantar, 2013, s. 131). Babası Seyyid Nasrullah Mutî‘u’d-Devle, Kaçar Hanedanı (1794-1925) sarayında müstevfilerdendir² ve bu lakap daha sonraları Muhammed-i Hicâzî’ye verilmiştir (Şerîfî, 1388 Hş., s. 523). Muhammed-i Hicâzî’nin yaşadığı dönem, İran’da Kaçar Hanedanı’nın son yıllarına ve Pehlevî Hanedanı’nın (1925-1979) başlangıcından son yıllarına kadar uzanan bir zaman aralığını kapsamaktadır. Hicâzî, eğitimine Tahran’da başlamış ve genç yaşta edebiyata ilgi duyması sebebiyle okul yıllarında ilk yazılarını yazmaya başlamıştır. İlk ve orta öğrenimine Tahran’da Saint Louis okulunda tamamlamış ve babasının vefatının ardından gençlik yıllarından itibaren devlet hizmetine girmiştir (Şerîfî, 1388 Hş., 523). Hicâzî, gençlik yıllarında *Posta ve Telgraf İdaresi*’nde yüksek makamlar ve önemli görevler üstlenmiş 1300/1921 yılında Posta ve Telegraf bakanlığı tarafından eğitim için Avrupa’ya

¹ Devlete itaat eden, emirlere uyan anlamlarına gelen Arapça terkip.

² Müstevfi; defterdar, (eskiden) maliye bakanı anlamlarına gelmektedir (Kantar, 2016, s. 1321).

gönderilmiş ve burada 8 yıl kalmış, döndükten sonra 1311/1932 yılında *Mecelle-i Post u Telgraf u Telefon'u* [*Posta ve Telgraf Dergisi*] yayınlamaya başlamıştır (Aryenpûr, 1376 Hş., 243; Kanar, 2013, s. 131). Bu durum Hicâzî'nin sıradan bir yönetici olmadığını, aynı zamanda devlet kurumlarında bir eğitimci rolünü üstlendiğinin de bir nişanesidir.

Ayrıca Hicâzî'nin eserlerini yazarken farklı bir yol izlediği ve bunun nedeninin de Fransa'da bir süre kalıp oradaki eserlerden etkilenmesi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. (Avcıoğlu, 2024, s. 172). 1318/1938 yılından 1321/1942 yılına kadar Sazmân-i Perverîş-i Efkâr [Düşünce Eğitim Kurumu], Basın Komisyonu tarafından *İran-i Emrûz* [*Bugünün İran'ı*] dergisinin idaresini üstlenmiştir (Şerîfî, 1388, s. 523). Bu süre boyunca İran'ın kültürel ve toplumsal meseleleriyle yakından ilgilenmiş olması sebebiyle entelektüel çevrede önemli bir figür haline gelmiştir. Rıza Şah döneminden (1925-1941) bir süre sonra da görevlerine devam etmiştir (Yâhakkî, 1387, s. 235).

Hicâzî ilk eseri *Humâ'yı* [*Hüma*] 1306/1927 yılında yayımlamıştır. Bir diğer romanı, *Zibâ'yı* [*Güzel*] ise 1309/1930 yılında kaleme almıştır. *Perîçehre* adlı romanı ise 1308/1929 yılında yayımlanmıştır. Kendisi çeşitli devlet kurumlarında üst düzey görevler ifa etmiştir ve birçok Avrupa ve Amerika seyahatinden sonra Hindistan'a da gitmiştir (Kanar, 2013, s. 131; Şerîfî, 1388 Hş.: 523). Hicâzî, bir süre kısmî felç nedeniyle komada kaldıktan sonra 10 Behmen 1352 / 21 Ocak 1974 tarihinde vefat etmiştir (Aryenpûr, 1376, s. 243). Bu bilgiler ışığında, Muhammed-i Hicâzî'nin edebî eserleriyle modern Fars edebiyatında izler bırakmış, hem de idari anlamda ülkesinde bazı görevler üstlenmiş, döneminin önemli bir şahsiyeti olduğu anlaşılmaktadır. *Zibâ*, *Humâ* ve *Perîçehr*'in yanı sıra *Âyine* [*Ayna*] (1312 Hş.), *Endîşe* [*Düşünce*] (1319 Hş.), *Sağır* [*Kadeh*] (1331 Hş.), *Âheng* [*Ahenk*] (1331 Hş.), *Pervâne* [*Kelebek*] (1332 Hş.), *Ârezû* [*Arzu*] (1332 Hş.) gibi romanları da mevcuttur. Bütün eserleri göz önünde bulundurulduğunda Muhammed-i Hicâzî'nin ülkesinin edebiyatına katkıda bulunmuş, velut bir yazar olduğu ortaya çıkmaktadır.

2. *Perîçehre* Romanının Teknik İncelenmesi

2.1. Romanın Adı

Romanın adı, onu anlamada, açıklamada, temsil etmede, içeriğini çarpıcı ve etkili bir biçimde vermede oldukça önemli bir işleve sahiptir (Çetin, 2006, ss. 187-188). Hicâzî, bu eserine isim olarak romandaki ana kadın karakterin adını seçmiştir. Hangi türden kitap olursa olsun günümüzde başlık, kapak ile birlikte söz konusu kitabın ayrılmaz bir parçasıdır (Tepebaşılı, 2012, s. 12). Farsçada «پری» ve «چهر» kelimelerinin birleşmesiyle oluşan *Perîçehr*, kadın ismi olarak kullanılan “güzel yüzlü, peri yüzlü” anlamına gelen bir kelimedir. Tek başına *Perî* kelimesi Farsçada, “iyi ve doğru işler yapan, bazen kendini gösteren ve güzelliğiyle insanı aldatan görünmez varlık” (Enverî, 1383 Hş., s. 235) anlamına gelmektedir. Bu bağlamda Hicâzî, bu roman için seçtiği isimle romanın ana kadın karakterinin hem dış güzelliğine hem de bu karakterin ruhsal derinliklerine dair bazı ipuçları sunmaktadır. Romanın başlığı bu yönleriyle gizem uyandırırken, aynı zamanda okuyucunun ilgisinin canlı tutulmak istendiği anlaşılmaktadır.

2.2. Şahıs Kadrosu

Roman, bir insana özgü bir sanat olduğundan, kişiye özgü vasıfların olmadığı bir yazının roman olması mümkün değildir (Çetin, 2006, s. 144). Bir eserin şahıs kadrosu, o eserde rol alan kadın, erkek, yaşlı, genç, bebek, çocuk, hayvan gibi diğer canlılar, robotlar, bilinen veya

bilinmeyen her türlü yaratık, geçmişten kalma tarih öncesi yaratıklar veya geleceğe ait varlıklardır (Tepebaşılı, 2012, s. 45). Bir romanın şahıs kadrosu, romanın temel yapı taşlarından biridir ve şahıs kadrosu iyi kurgulanmazsa olay örgüsünün üzerine sağlam bir biçimde bina edilmesi mümkün değildir.

Ali: Romanın ana erkek karakteridir. Romanın asıl anlatıcısı konumundadır. Paris'e doğru hareket eden bir gemideyken orada karşılaştığı birine başından geçen tüm hadiseleri yazdığı bir defteri verir. Bunu verdiği sırada baygın hâdedir ve ölümü beklemektedir. Okuyucular defterde yazılanları anlatıcının okuması sayesinde romanda anlatılanlardan haberdar olmaktadır. Ali, gençliğinde amcasından bir miktar sermaye alır ve bu sermayeyle kendine mağazası kurar. Bir süre sonra mağazasına gelen kadınlardan biri, *Periçehre* ile bu şekilde tanışır. Ali, temiz kalpli ve sahip olduğu şeylerle yetinebilen biridir. *Periçehre*'nin aşkıdan gözü başka bir şey göremez hâle gelmiştir.

Periçehre: Romanın ana kadın karakteridir. Ali'nin mağazasından alışveriş yapan, güzel ve alımlı bir kadındır. Ali'yi bir şekilde evliliğe ikna eder. Periçehre maddiyata önem veren bir karakterdir ve İran'ın modernleşme sürecinde şehirli kadını temsil etmektedir. Ali'yi bir şekilde kendine âşık etmeyi başarır. İstediklerini elde etmek için yapamayacağı bir şey olmayan bir karakterdir.

Ferîdûn: Ali'nin en iyi arkadaşıdır. Ferîdûn ve Ali, ilkokul yıllarında, Ferîdûn'un Ali için yaptığı bir fedakârlık sonucunda tanışmışlardır. Ali, Ferîdûn'un dostluğuna son derece güvenmektedir. Orduda subay olarak görev yapmaktadır. Fransa'dan yeni döndüğü sürede Ali'nin mağazasına sık sık uğramaktadır. Ali ise, kendisiyle dost olmaktan çok memnundur.

Roman genel olarak bu üç karakter arasındaki, aşk üçgeninden bahsetmektedir. Bunlar dışında romanda bir takım yan karakterler de bulunmaktadır.

Resâ Hanım: Ferîdûn'un annesidir. Ali de Ferîdûn'un annesini de kendi annesi gibi sevmektedir.

Serdar: Ali ve Periçehre'nin Horasan seyahati sırasında gittikleri faytonun önünü keserek Periçehre'yi alıkoyan eşkıyadır.

Kılıç: Ali ve Periçehre'yi kaçıran eşkıya Serdar'ın yanındaki bir diğer eşkıyadır.

Gülbahar: İhtiyar adamın kızıdır. Ali Serdar tarafından alı koyulduğu sırada onun hâline acır ve ona yardım eder. Bir çatışmadan sonra esir aldıkları Cihanşîr'e âşıktır. Onun kaçmasına yardım eder.

Allahverdi: Gülbahar'ın erkek kardeşidir. Serdar'ın oğludur. Ancak annesi Gülbahar değildir.

Ayşe: İhtiyar adamın eşidir. Ali'ye birkaç kez yemek getirmiştir. Gülbahar ve Allahverdi'nin üvey annesidir.

Fazlali Hân: Şahseven birliğinin komutanıdır. Bu isim, Azerbaycan, İran ve Irak'ta yaşayan bir Türk boyunun adıdır. Safevî sultanlarından Şah Abbas'ın XVII. yüzyılda devleti korumak için görevlendirdiği birliğin adıdır (Dehhoda, 1377 Hş.: 14083).

Cihanşîr: Fazlali Hân'ın uşağıdır. Gülbahar ile birbirlerini sevmektedirler ancak Serdar onların evlenmesini istememektedir.

Serfiraz Hân: Buharalı bir tacirdir. Ali'yi Serdar'ın elinden kaçıdığı sırada yolda bulup yardım eder. Yaralanan Ali'nin iyileşmesini sağlar.

Ömer Hân: Serdar Kılıç'ın oğludur. Perîçehre ile nişanlanır ve Rusya'ya kaçarlar. Perîçehre ilk önce onunla gitmek istemese de sonraları Ali'yi bırakıp onunla kalmak ister.

2.3. Olay Örgüsü

Ali Paris'e gitmek üzere bir gemiye biner. Başından geçen olayları yazdığı bir defteri orada tanıştığı başka bir İranlıya verir. Bu defterde yazılanların okunmasıyla romanın okuyucuları, Ali'nin başından geçenlerden haberdar olur. Ali yaşadığı her şeyi bu deftere yazmıştır.

Ali, amcasından aldığı küçük bir sermaye ile bir mağaza açar. İşleri iyi gider ve mağazası kadınların uğrak yeri hâline gelir. Bir süre sonra zengin bir ailenin kızı olan Perîçehre ile tanışır. Perîçehre zengin, güzel ve alımlı bir kadındır. Ali'yi evliliğe ikna etmek için çok uğraşır. Sonunda onu evlenmeye ikna eder. Ali bu evlilikten çok mutludur. Ancak Perîçehre'nin maddiyata düşkün olmasından da rahatsızlık duymaktadır. Çocukluk arkadaşı Ferîdûn'a ve Perîçehre'ye sahip olduğu için hayatından memnundur. Ferîdûn yurtdışı görevinden yeni gelmiş bir jandarma subayıdır. İlkokul yıllarında Ali için yaptığı bir fedakârlıktan sonra sıkı dost olmuşlardır. Sürekli görüşmektedirler. Bir gün Ali'nin eşini kendisiyle tanıştırmadığını fark edip, Ali'den bu konuda bir adım atmasını ister. Bunun üzerine Ali, onu Perîçehre ile tanıştırır. Bu tanışmadan sonra Ferîdûn, annesi Resâ Hanım, Perîçehre ve Ali çok samimi olurlar. Ancak bir gün Ali, eşi Perîçehre ile Ferîdûn'u baş başa kanepede otururlarken görür. Ferîdûn'a hakaret ederek oradan uzaklaşır. Bu olaydan sonra belki de artık evde Perîçehre'yi göremeyeceğini düşünerek, eve gider.

Evde Perîçehre onu hiçbir şey olmamış gibi karşılar. Ertesi gün Perîçehre seyahate çıkmak için Ali'yi ikna eder. Yolda yaşadıkları durumla ilgili kendisini bilgilendireceğini söyler. Ali, bu yolculuğa çıkmayı kabul eder. Bir faytonla Horasan'a gitmek üzere yola çıkarlar. Bu yolculuk esnasında Türkmen eşkıyalar yollarını keser ve Perîçehre'yi ve Ali'yi kaçırmaya çalışırlar. Ancak aralarında pazarlık yaparlar ve liderleri Serdar, Perîçehre'yi kaçırmaya çalışırlar. Ali ise Kılıç isimli ihtiyar bir eşkıyanın eline düşer. Yolda Serdar Perîçehre'yi öpmek isteyince, Ali kendini kaybeder ve Serdar'la kavga etmeye başlar. Kavga sonunda Perîçehre'yi ihtiyar eşkıya Kılıç alır ve kaçmaya başlar. Serdar da Kılıç'ın atına biner ve birlikte kaçarlar. Ali'yi orada yaralı olarak bırakırlar. Ali çaresiz bir şekilde kendinden geçer ve bir anda gözünü Şahseven Birliğinin Komutanı Fazlalî Hân'ın uşağı, Cihanşîr olarak tanıtan bir Türkmen'in evinde açar. Bunu duyduğuna çok sevinir. Cihanşîr burada kendi başından geçenleri ve Ali'yi nasıl bulduklarını anlatmaya başlar. Türkmenlerle çatışmaya girmişlerdir. Onların eline esir düşmüşlerdir. Serdar'ın elinden nasıl kurtulduklarını anlatır. Serdar'ın kızı Gülbahar, Cihanşîr'e ilgi duymaya başladığını ve bu nedenle onun kaçmasına yardımcı olduğunu ve birlikte kaçtıklarını anlatır. Sonuçta Cihanşîr ve Gülbahar Tebriz'e Fazlalî Hân'ın oradaki evine doğru yola çıkarlar. Ali, onların gitmesiyle yalnız kalır ve atıyla hareket etmeye başlar. Gecenin karanlığında korkuyla ilerler. Hava aydınlandığı sırada birkaç Türkmen atlısı ona saldırır. Ali'nin ellerini ve kollarını bağlarlar. Gülbahar'ın babasının eline geçmiştir. Gülbahar'ın babası Ali'den bir mektup yazmasını ve Gülbahar'ı getirmelerini söylemesini ister. Ali bu mektubu yazarken utanır. Zira kendisine yardım eden Cihanşîr'e kötülük etmektedir. İhtiyar, Ali bunları yaparsa oğlu Allahverdi'nin Perîçehre'yi getirebileceğini söyler. Ali de Perîçehre'nin kurtarılması hayaliyle bu mektubu yazar. Tebriz'de ticaretle uğraşan bir amcasına gönderir. Ancak ihtiyarın karısı Ayşe, Gülbahar'ın gitmesinden memnundur ve Ali'nin bu mektubu yazmasından rahatsızdır. Perîçehre'nin ona dönmeyeceğini ve Ali'nin kendisini

kaçırmasını ister. Bir sonraki gün Allahverdi, yalnız başına eve döner, Perîçehre'yi getirmez. Ali'nin artık tek çaresi kaçmaktır. Ayşe sürekli ona birlikte kaçmayı teklif etmektedir. Bir gün Ali'nin ellerini ve ayaklarını çözer ve biraz uzaklaşınca kadar yürürler ve orada bir at beklemektedir. Ayşe, Ali'den ata binmesini ve kendisini de tergisine almasını söyler ancak Ali, ata atlar ve kaçmaya başlar. Çok geçmeden arkasından gelen nal seslerini duymaya başlayan Ali, attan düşer. Kendine geldiğinde, gözlerini Buharalı bir tüccar olan Serfiraz Hân'ın yanında açar.

Serfiraz Hân vatansever bir adamdır. Ali'ye yardım eder, iyileşmesini sağlar. Serfiraz Hân, Perîçehre'den gelen bir mektubu Ali'ye ulaştırır. Mektupta Serdar'ın Perîçehre'yi kendi oğlu Ömer Hân ile nişanladığı yazılıdır. Ali'den de bulunduğu yerleri tehlikeli olduğu için terk etmesini istemiştir. Ali mektupta yazılanlardan rahatsız olur. Bu sırada sabaha karşı Perîçehre'nin kaçmak istediğini belirttiği bir mektubu daha gelir. Bu mektupta ise ertesi gün birlikte kaçmak istediğini bildirmiştir. Serfiraz Hân, Ali'ye birkaç gün daha beklemesi gerektiğini söylese de Ali bunu dinlemez ve Perîçehre'yi görmek için onun istediği yere gider. Sabaha karşı Perîçehre Ali ile buluşmak için gelir ve sonuçta tekrar bir araya gelirler. Ali, Rus sınır muhafızlarından korkmamaları gerektiğini ve bu şekilde İran'a dönmelerinin daha uygun olacağını düşünmektedir. Perîçehre ise dağ yolundan kaçak şekilde İran'a dönmek istemektedir. Sonuçta dağ yolundan gitmeye karar verirler. Perîçehre'nin nişanlandığı Ömer Hân ikisine yetişir. Orada kılıçlar çekilir ve Perîçehre tam da o sırada Ali'ye duyduğu aşkın bittiğini ilan eder. Bunun üzerine kendini kaybeden Ali, kılıcını çekip Ömer Hân'ı öldürür. Perîçehre ise, yiğidimi öldürdün, artık seni sevmiyorum diye feryat eder. Bu feryada karşılık olarak Ali, Perîçehre'yi de bir kılıç darbesiyle öldürür. Ancak Perîçehre'nin suçsuz olduğunu düşünmektedir. Kendine geldiğinde ise iş işten geçmiştir. Ali artık bütün bu cinayetlerin sebebinin Ferîdûn olduğunu düşünür.

Ali, bu yaşananlardan sonra Tahran'a döner. Orada Ferîdûn'un evine gider. Ferîdûn, Almanlarla savaşmak için gitmiştir. Ferîdûn'un annesi Resâ Hanım, Ferîdûn'un daha önce yazıp bırakmış olduğu mektubu Ali'ye verir. Mektupta Perîçehre hakkındaki gerçekler yazılıdır. Perîçehre'nin aslında Ali'yi defalarca aldatmış, vefasız, iffetsiz bir kadın olduğunu haber vermektedir. Ferîdûn bunu daha önce araştırıp öğrenmiştir ancak Ali, sıırıslıklam âşık olduğu için bunu Ali'ye söyleyememiştir. Perîçehre'yi de uyarmıştır ancak Perîçehre onu da dinlememiştir. Mektubu okuduktan sonra Ali'nin zihninde Ferîdûn'un masumiyeti konusunda bir şüphe kalmaz. Aslında Ferîdûn'u bulmak için seyahate çıkmıştır. Hikâyeyi okuyan kişi Ali'nin başucuna tekrar geldiğinde Ali ölmek üzeredir. Onun ellerinde de can verir. Roman bu şekilde son bulur (Hicâzî, t.y., ss. 3-119, 2013, ss. 5-131).

2.4. Anlatım Konumu ve Anlatıcı

“Anlatım konumu, anlatıcı, romanda geçen tüm olan biteni, şahısları, tavırlarını, düşünce, his ve hayallerini, muhiti, mekânı, zamanı: hülâsa romanda yer alan her şeyi okuyucuya aktaran, gösteren kişidir” (Çetin, 2006, s. 105). Anlatıcı, yazarın sözü teslim etmek için ihtiyaç duyduğu varlıktır ve kimi zaman yazarla karıştırılsa dahi o tamamen kurgusal dünyaya aittir (Demiryürek, 2013, s. 120). Bu nedenle, anlatıcının konumu, romanın anlaşılması ve anlatılan olayların okuyucuya doğru bir biçimde iletilmesi bakımından çok önemlidir.

Perîçehre romanında, anlatıcı başından geçen olayların tamamını kaleme aldığı bir defteri aslında anlatıcı konumundaki kişiye verir (Hicâzî, t.y., s. 6, 2013, s. 8). Bu şekilde okuyuculara bu defterde yazılanların okunmasıyla, romandaki Ali karakterinin başından geçenler bizzat kendisi tarafından okuyucuya aktarılmaktadır. Bu bağlamda söz konusu romanın ben anlatım konumu

kullanılarak kaleme alındığını söylemek mümkündür. Ancak bu romanda zaman zaman anlatıcının değiştiği durumlar olsa da ana anlatıcı olarak Ali'nin rolü, romanın genelinde hâkimdir ve olayların merkezinde bulunmasıyla, okuyucuya olayların büyük kısmını aktaran kişidir. Ben anlatım konumunda, anlatıcı epik mesafeyi kaldıracak denli, kurmaca dünyanın içindedir ve olup bitenler baştan sona onun bilgisinde yer almaktadır (Tepebaşılı, 2012, s. 167). Ben anlatım konumunun kullanılması, okuyucunun romanın merkezinde yer alan olayları ve diğer karakterleri Ali'nin değerlendirmeleri doğrultusunda görmektedir. Bu husus hikâyenin, duygusal ve bireysel yönünün güçlenmesine yardımcı olmaktadır. Aşağıdaki cümleler romanda kullanılan ben anlatım konumuna güzel bir örnek teşkil etmektedir;

Perîçehre ilk zamanlar mağazaya dadısı ile birlikte geliyordu. Ben hiçbir şekilde onu fark etmediğim için özel bir ilgim de olmamıştı. Evlendikten sonra bana şöyle demişti; “Ne kadar soğuk ve duygusuz idin. Altı ay boyunca söylediğim güzel sözlerden hiçbir şey anlamıyordun. Âşıkane bakışlar atıyor, âdeta esrarlı gözlerle konuşuyordum. Sen ise ürkek bir ceylan gibi güzel gözlerinle şaşkın şaşkın bana bakıyor ve hemen vazgeçiyordun. (Hicâzî, t.y., s. 12, 2013, s. 15)

Neticede ben anlatım konumunun kullanılması okuyucunun Ali karakteriyle arasında bir bağ oluşmasını ve olayların onun bakış açısından değerlendirilmesine imkân tanımaktadır.

2.5. Zaman

Gerçek dünyadaki bütün oluş ve hareketler, zamandan bağımsız olmadığı gibi, kurmaca dünyadaki bütün durum ve hareketler de bir zaman dilimi içinde gerçekleşirler ve az veya çok her olay veya şahıs, içinde olduğu zamanın izlerini taşır (Narlı, 2002, s. 94). Bu izler, eserin belirli bir döneme ait özellikleri, kültürel göstergeleri, ait olduğu topluma ait bir takım değerleri yansıtmalarını mümkün kılmaktadır. Roman, bir bakıma değişen, gelişen zamanların, dönemlerin, çağların, yılların bir göstergesidir (Çetin, 2006, s. 129). Dolayısıyla bir romanın yazıldığı zaman dilimini bilmek, o romanın yazıldığı zamanın sosyo-ekonomik, siyasi şartları hakkında fikir sahibi olmamıza yardımcı olabilmektedir.

Perîçehre adlı roman, İran'da ilk kez 1308/1929 yılında yayımlanmıştır. Romandaki olayların yaşandığı tarih 1290/1910'lu yıllardır. Bu dönemde Kaçar Hanedanı saltanatı sona ererken Pehlevî Hanedanı iktidara gelmiştir. XIX. yüzyılda İran, sosyal bakımdan olumsuz şartlar içindedir. Yenidünyaya ayak uyduramayan, eski düzeni iradesizce sürdüren ve kendini yenileyemeyen ülkede fakirlik hâkimdir (Kırlangıç, 2014, s. 10). Meşrutiyet 1324/1906 yılında ilan edilmişse de ülkenin bulunduğu konumdan çıktığını söylemek mümkün değildir. İran'ın Meşrutiyet hareketi ve toplumsal gerçekçi hareketin başlangıcıyla eşzamanlı olarak, edebi reform da yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamıştır (Şerîfi, 1388 Hş.: 110). Toplumsal gerçekçilik, yazarın içinde yaşadığı topluma bir gerçeklik niteliği gösteren yani o toplum için tipik olan konulara önem vermektir (Aytaç, 1999, s. 73). Bu dönemde ortaya çıkan edebî eserlerin, toplumsal değişim ve modernleşme çabalarının yansımalarını taşıdığı söylenebilir. *Perîçehre* modernleşmenin toplum üzerindeki etkilerini kısmen de olsa aktarırken, bireylerin geleneksel değerlerle modernleşme arasındaki tecrübelerini anlatmaktadır.

2.6. Mekân

Mekân, romana özgü hadiselerin ve romanın şahıs kadrosunun hareketlerine ayrılmış bir sahne konumunda bulunan yerdir (Çetin, 2006, s. 135). İşlenen konunun zamana ve mekâna

oturtulması yaratılan kurmaca dünyayı gerçek dünyanın olayları ile somut bir ilişkiye sokma amacı taşımaktadır (Aytaç, 1999, s. 74). Buradan hareketle romanın geçtiği mekânın, toplumsal ve kültürel özellikleri, karakterlerin sosyo-ekonomik durumlarının, davranışlarının ve tepkilerinin şekillenmesinde büyük rol oynamaktadır.

İncelemesi yapılan *Perîçehre* adlı roman, Tahran, Türkmen Sahra ve Rusya sınırlarında geçmektedir. “Günümüzde İran’da Türkmen Sahra adında bir eyalet bulunmasa da batıda Hazar Denizine, doğuda Bocnurd’a, güneyde Esterabad’a ve kuzeyde Türkmenistan’a kadar uzanan İran’ın Gülistan, Kuzey Horasan ve Horasan-i Rezevî eyaletlerinin bir bölümünü içine alan batıdan doğuya 400 kilometre uzunluğundaki coğrafyaya Türkmen Sahra denir” (Temizel, 2015, s. 35). Bu eyaletin halkı Türkmenlerden oluştuğu için romanda geçen karakterler kimi zaman Türkçe ifadeler kullanmıştır.

Bu romanda daha çok somut ve açık mekânların kullanıldığı, mekânların betimlenmesinden kaçınıldığı gözlemlenmiştir. Romanın ana karakteri Ali’nin Tahran’da bir mağazası vardır. Ancak mağazanın mahiyeti, ne tür ürünler satıldığı, hangi semtte olduğu gibi bilgiler verilmemesi bu duruma örnektir:

“Mağazam âdeta kadınların ziyaretgâhı olmuş, dolayısıyla ticari faaliyetim çok gelişmişti. İki yıl önce iki yüz tümen sermaye ile başladığım hâlde, bugün beş bin tümenlik bir mali güce sahip olmuştum. Şimdi mahcubiyeti bir kenara bırakıp başarımın sırrını size anlatmam gerek” (Hicâzî, t.y., s. 10, 2013, s. 12).

Hicâzî, mekânın ayrıntılarını tasvir etmek yerine daha çok karakterlerin duygu durumları üzerinde durmayı tercih etmiştir.

2.7. Dil ve Üslup Özellikleri

Roman dili romancının sanatkârca bir görüşle kendine mahsus bir biçimde tamamen kişisel kullanımıyla ortaya çıkardığı dildir (Çetin, 2006, s. 259). Romanda kullanılan dil yalnızca hikâyenin anlatımında değil, okuyucuyu karakterlerin dünyasına dâhil etmede büyük bir rol oynamaktadır. “Yakın geçmişi konu alan roman ya da roman bölümlerinde söz konusu çağı canlandıracak simgesel işlevli bazı dil kalıplarından yararlanmak da dili gerçekçi bir anlayışla edebiyatta değerlendirme yöntemlerinden biridir” (Aytaç, 1999, s. 76). *Perîçehre* adlı romanda da yerel bazı kalıp cümlelerden faydalanılmasa da, hikâyenin bir kısmı Türkmen Sahra’da geçtiği için, birtakım karakterler Farsçayı Türk lehçesiyle konuşmaktadır:

“Beni görünce oturup nişan alma konumuna geldiler. Başımı geriye çektim, pazılarımı sıkıp bekledim ama bu arada ateş edilmedi Yaklaştıklarında özel bir **Türkçe aksanıyla**, arabadan in, diye bağıryorlardı. Deli gibi eşyaları alt üst ediyor ve her yerde tabancamı arıyordum” (Hicâzî, t.y., ss. 48-49, 2013, s. 52).

Romanda karakterlerin konuşma biçimleri, aksanları ve bölgesel farklılıkları yansıtmak şekilde özenle seçilmiştir. Bu şekilde bir dil kullanılması romanın gerçekliğini artırma amacı taşımaktadır.

Bu romanda kullanılan üslup ise, o yazarın kendine has tutumu, deyişi, söyleyiş biçiminin eserine yansımalarıdır (Çetin, 2006, s. 274). Her yazar, olayları ve karakterleri anlatırken kendine özgü bir anlatım tarzı geliştirir ve bu üslup, yazarın kimliğini ve dünyaya bakışını da göstermektedir. Romandaki karakterlerin de ait oldukları kültürler ve yaşadıkları coğrafi koşullar

bağlamında kendilerine has üslûba sahip olmaları beklenmektedir. Avam üslûbu, bilinç akımı/akışı üslûbu, dramatik üslûp, düşünce üslûbu, mecazî üslûp, mizah üslûbu ve nesnel tasvir üslûbu bunlardan bazılarıdır (Çetin, 2006, ss. 274-301).

Perîçehre 'de bazı karakterler, kültür ve eğitim seviyesi düşük, medenî münasebetlerde bilgi ve görgü donanımı eksik, alelâde bir hayat süren insanların avam üslûbunu yansıtırken, öte yandan, eğitilmiş, kültürlü, sosyal ilişkilerini düzenli ve dikkatli bir biçimde yürütmeye çalışan karakterlerin üslûbu, havas üslûbunun da kullanıldığı olmuştur. Hicâzî, bu kültür çatışmasını eserinde yer yer yansıtmıştır:

-Kılıç ne yapıyorsun? Bin tümenliği öldürmek mi istiyorsun? Deyince, ihtiyarın eli âdeta havada donup kaldı.

Serdar attan indikten sonra *Perîçehre*'yi de kucaklayıp yere indirdi ve:

-Bunların hepsi bir eli yağda bir eli balda büyütüldükleri için çabuk yorulurlar, dinlenmeleri gerekir. (Hicâzî, t.y., s. 51, 2013, s. 55)

Örnekte görüldüğü gibi yazar, karakterlerin konuşma biçimleri aracılığıyla hem toplumdaki sosyal hiyerarşiyi hem de bireyler arasındaki kültürel farklılıkları ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Yukarıdaki örnekte 'bunlar' zamiri ile kastettiği kültürlü sınıfın temsilcileri olan *Perîçehre* ve Ali'dir. Türkmen Sahra'ya çıktıkları yolculukta eşkıyalar tarafından yolları kesilmiş ve toplumun alt tabakasından insanlarla karşılaşmışlardır. Hicâzî, yukarıdaki diyaloglarda karakterlerin aralarındaki üslûp farklılıklarını ve birbirleriyle olan kültürel çatışmaları eserine yansıtmıştır.

2.8. Anlatım Teknikleri

Romanın neyi anlattığı kadar nasıl anlattığı da önemlidir ve ne ile nasılın uyumu, dengesi söz konusu romanın başarısını belirler (Aytaç, 1999, s. 12). Bir romanın konusu ne kadar dikkat çekici olursa olsun, yazarın anlatım tekniği, yani konunun okuyucuya nasıl yansıttığı romanın başarısında belirleyici olmaktadır.

Perîçehre romanı incelendiğinde, eserde iç diyalog tekniği ve mektup tekniği gibi anlatım tekniklerinden yararlanıldığı tespit edilmiştir.

2.8.1. İç Diyalog Tekniği

İç Diyalog, roman kahramanının, doğal olarak içinde bulunduğu ruh hâline göre, kendi kendisiyle –sanki karşısında birisi varmış gibi- konuşması veya tartışmasıdır (Tekin, 2001, s. 259). Hicâzî'nin *Perîçehre* romanında bu diyalog tekniğine sıklıkla başvurmuş ve ana karakter Ali'nin yaşadığı duyguları açığa çıkarmak sûretiyle hikâyeye bir derinlik katmayı amaçlamıştır:

Kendi kendime: “Bu durumda *Perîçehre*'nin ne kabahati var? Ferîdûn neden suçlu olsun? Yoksa onlar bu dünyanın birer parçası değiller mi? Tabiatın kanunlarına uymamaları mümkün mü?” dedim. *Perîçehre*'yi bana âşık eden güç ve çekicilik azalıp, Ferîdûn'un cazibesi benimkinden daha fazla olunca zavallı *Perîçehre*, arzusu hilafına o tarafa yönelmişti. (Hicâzî, t.y., s. 36, 2013, s. 39)

Yukarıdaki paragraf, Ali'nin *Perîçehre* ve Ferîdûn'un kendisini aldattığını düşündüğü için kendi kendine yaptığı tartışmalardan bir örnektir. Ali'nin, şahit olduğu sahneye rağmen *Perîçehre*'yi suçlamak istememesi duygusal olarak bu durumu kabullenemediğini göstermektedir.

2.8.2. Mektup Tekniği

Hem bir anlatım biçimi hem de bir tür olan mektubun devreye girmesiyle, romanın, macera ağırlıklı konusu değişir, bu bağlamda yeni bir roman türünün doğduğu söylenebilmektedir (Tekin, 2001, ss. 224-228). Mektup biçimiyle yazılan bölümler, karakterlerin duygu ve düşüncelerini doğrudan ifade etmelerine yardımcı olurken, romandaki olayların farklı karakterlerin bakış açılarından gözlemlenmesine olanak sağlamaktadır. Aşağıdaki paragraf Perîçehre'nin Ali'ye yazdığı bir mektuptandır:

Sevgili Ali'm, seni gördüğüm o an ne hâle geldiğimi anlatamam, Allah'a şükür ikimiz de hayattayız, sahi gözüne ne oldu?

...

Acele et ve Tahran'a git. Benim kurtulmam için senin burda olman gerekmediği gibi aksine varlığın engel teşkil edebilir. Ayrılığın açıklamasını sonraları kucağındayken yapacağım. (Hicâzî, t.y., s. 99, 2013, s. 107)

Yukarıdaki satırlar Perîçehre'nin Ömer Hân'la nişanlandıktan sonra Ali'nin canının tehlikede olduğunu ve Tahran'a gitmesi gerektiğini bildirdiği kendi el yazısıyla kaleme aldığı mektuba aittir. Perîçehre bu mektupta tekrar kavuşacaklarını dile getirmesine rağmen, Ali bu mektuptan rahatsız olmuştur. Çünkü Ali'de, Perîçehre'nin yakınlarında kendi varlığını istemediği düşüncesini uyandırmıştır.

Hicâzî mektup tekniğini *Perîçehre* 'de birçok kez kullanarak, olayları muhtelif karakterlerin bakış açısıyla göstermeyi amaçlamıştır.

3. *Perîçehre* Romanının Tematik İncelenmesi

Bir eserde tema, hikâyenin vermek istediği temel iletidir (Gürbüz, 2001, s. 103). Tema, genellikle eserin ana fikrini, yazarın vurgulamak istediği evrensel bir mesajı ya da yazarın dünya görüşünü yansıtmaktadır. Aşk, ayrılık, mezhep ayrılıkları, geleneksel değerler ile modernleşme arasındaki çatışma, ihanet gibi temalar, bu romanın temel yapısını oluşturan unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.1. Aşk

Romanın ana teması, Ali ve Perîçehre arasında geçen, aşk konusudur. Ancak bu aşk Perîçehre'nin ihanetiyle sonuçlanır. Ali ilk önce Tahran'da sıradan bir mağaza sahibiyken, mağazaya gelen müşterilerden Perîçehre, bir şekilde Ali'yi kendine âşık eder. Ali'nin Perîçehre'ye olan aşkından kitabın ilk bölümlerinden itibaren okuyucu haberdar edilmiştir:

Sevgilim, ay yüzlüm benim, aşkı bana sen öğrettin. Hayatın gayesi, yapılan iş ve çekilen zahmet neticesinde neler elde edilebileceğini sen öğrettin. Aşkım ve sevgim her geçen gün biraz daha artıyor, hayattan zevk alıyor ve ne yaşadığımı biliyorum. Hayallerimin odağında hep böyle bir aşk arzusu vardı. Senin de dediğin gibi, ben çok mahcuptum eğer aşkımı ilan hususunda önce davranmasaydın, ben asla sana açılma cesaretini gösteremezdim. Ben, mağazama gelen kadınların hiçbirini hakkında asla yanlış şeyler düşünmedim. İşimle meşguldüm, kitaplarımla mutlu oluyor, şairlerin ince ruhlarıyla aşk yaşıyordum ve hâlimden de memnundum (Hicâzî, t.y., s. 16, 2013, s. 18).

Yukarıdaki paragrafta Ali'nin Perîçehre'ye olan derin aşkı ve bağlılığı görülmektedir. Ali'nin Perîçehre'ye olan aşkı ve bu aşkın sonucunda ihanete uğraması, romanın dramatik yapısında önemli bir dönüm noktasını teşkil etmektedir.

3.2. Ayrılık

Romanın ana temalarından birinin de ayrılık konusudur. Çünkü Ali, uzun süre Perîçehre'den ayrı kalır ve bu ayrılıktan dolayı çok üzülmemiştir:

“Perîçehre'yi bulamayacağım düşüncesi beni âdeta deli ediyordu, Serfiraz Hân'ın sessizliğinden bıkmıştım. Yalnızlığın, konuşmayan biri ile arkadaşlıktan daha iyi olduğunu düşünüyordum” (Hicâzî, t.y., s. 86, 2013, s. 95).

Perîçehre'den bir süre ayrı kalan Ali, bir gün tekrar ona kavuşabileceğini düşünerek ümidini de yitirmemiştir:

“Bununla beraber, Perîçehre'ye kavuşma hayaliyle çok sevinçliydim, her an durumum iyiye gidiyor, yaralarım iyileşiyor ve yavaş yavaş yürüyebiliyordum. Birkaç haftadan sonra ilk defa yıkandım ve beni son derece rahatsız eden o kirli ve pasaklı hâlden kurtuldum” (Hicâzî, t.y., s. 86, 2013, s. 94).

Roman boyunca, ayrılık ve kavuşma umudu ve ihanet duygusu arasındaki bu gelgitler, Ali'nin duygu dünyasını şekillendiren temel unsurlardır.

3.3. Mezhep Ayrılıkları

Perîçehre'yi incelediğimizde, mezhep ayrılıklarının ana tema olmasa da eserin alt mesajlarından biri olduğu söylenebilir. Zira konu her ne kadar bir aşk hikâyesi olsa da olayın geçtiği mekânlardan biri Türkmen Sahra olduğu için, yazar birtakım mezhep farklılıklarına gönderme yapmıştır. İlk olarak Perîçehre ve Ali'nin Türkmen eşkıyalar tarafından ele geçirilmesinde bu durum görülmektedir:

Serdar hançerini bana doğru uzattı ve:

-Kadınım laf edenin ciğerini sökerim, dedi:

Beni öldürmeye karar verdiler. Serdar:

-Ben kulaklarımı keserim.

Öteki ise:

-Ben karnını deşerim, diyordu.

Birden aklıma bir fikir geldi:

-Ben İstanbulluyum ve sizler gibi Sünnî'yim. Eğer beni öldürürseniz, kıyamet günü Ömer size şefaet etmez, dedim. (Hicâzî, t.y., s. 50, 2013, s. 53)

Yazar, bu sahneyle okuyucuya mezhep farklılıklarının hayatta kalma mücadelesine nasıl etki edebileceğini göstermektedir. Romanın bir başka yerinde, Ali, Türkmenlerin eline düşmüştür ve Türkmen'in ona olan sözleri dikkate değerdir:

Türkmen:

-Allah, senin bu saçma sapan sözlerini duymaz, eziyet edip öldüreyim de sevabım artsın diye seni, bana esir etti. Her uzvunu ayrı ayrı parçalayıp, Ömer ve Osman'ı razı edeyim diye

seni, bana bağışlayan da O'dur. Hem bir Şîi'yi öldürmenin kaç yıllık namaz sevabına karşılık geldiğini biliyor musun? Maalesef para hırsı nedeniyle Cihânşîr'i öldürmedim ama cezamı da çektim. (Hicâzî, t.y., s. 67, 2013, s. 73).

Türkmen'in, Şia mezhebine bağlı birini öldürmenin sevap olduğunu düşünmesi, mezhep farklılıklarının yanlış yorumlanmasının nasıl büyük hezeyanlara yol açabileceğini gösteren bir örnektir. Yazar, mezhep ayrılıklarını bu sahnelerde yalnızca bir toplumsal olgu olarak değil, aynı zamanda bireylerin hayatta kalma mücadelelerinde ve günlük yaşamlarında etkili bir faktör olarak ele almıştır. Bu diyalogun devamında Türkmen, alaylı bir şekilde gülümser ve:

“Türkmen geleneğinde güzel kadını geri vermek yoktur. Ayrıca Şîi bir kadın, gençlerimizin gönül eğlendirmesi için gereklidir de” (Hicâzî, t.y., s. 67, 2013, s. 74).

Diyerek, mezhep ayrılıklarının beraberinde bireysel ahlâkı da zayıflattığını göstermektedir. Ali'nin Şahseven birliği komutanı Fazlali Hân'ın uşağı Cihanşîr ile tanışması sırasında ilginç bir diyalog görmek mümkündür:

Kara Adam Türkçe:

-Bir şey yiyebilir misin?

-Ne gereği var? Nasıl olsa beni öldüreceksin,

-Korkma ben Türkmen değilim, Ali-yi Murtaza Şîisiyim, deyince elini öptüm, çirkin zenci gözüme cennet hurisi gibi göründü (Hicâzî, t.y., s. 55, 2013, ss. 59-60).

Yukarıdaki örneklerden, yazarın mezhep farklılıklarının bireylerin insani değerlerini yitirmesine ve toplumsal yapının derin şekilde bozulmasına yol açabileceğini vurguladığı anlaşılmaktadır. Mezhep ayrılıkları, cehalet bağlamında değerlendirildiğinde, bireylerin ve toplumların eksik bilgi ve önyargılarla nasıl manipüle edilebildiklerini, bu durumun insan ilişkilerine ve sosyal düzene verdiği zararı ortaya koymaktadır.

3.4. Geleneksel Değerler İle Modernleşme Arasındaki Çatışma

Romanın ana karakteri Ali, Serfiraz Hân ile ilk karşılaştığında onu Avrupalı sanır ve düşüncelerinden onun Avrupa'ya bakışı hakkında bazı ipuçları edinmek mümkündür:

Gerçi o rolünü iyi oynuyordu ama ben, onun Avrupalı olduğundan emindim, daha doğrusu öyle olmasını istiyordum. Zira kurtuluşumu onda görüyor, vahşi şeytandan, uygarlık meleğine sığınmak istiyordum. Ben de Dünya Savaşı'ndan sonra artık Batı medeniyetinin temelsizliği, kofluğu konusunda herhangi bir tereddüdü ve şüphesi kalmayanlardandım. O benzeri olmayan kasabı, noksan ve defolu Batı medeniyetinin bir neticesi olarak kabul ediyor ve Asyalı safların sevgi gösterisi canımı yakıyordu. Dostlarla bedevi ve eğitilmemiş aşiretlerin konukseverliği ve sevecenliğinden bahsediyor; onları bin defa daha maddeci ve dünya tutkunu Avrupalılara tercih ediyorduk. Bu asude hayatı terk edip, vahşi medeniyetleri taklide yeltendiğimiz için hayıflanıyorduk (Hicâzî, t.y., s. 80, 2013, s. 88).

Ali, yukarıdaki paragrafta Batı medeniyetini kof ve defolu olarak nitelerken, Asyalı toplumların insani hasletlerinden özlemle bahsetmektedir. Bu durum, Hicâzî'nin, modernleşmenin olumsuz etkilerini karakterler üzerinden yansıtması şeklinde yorumlanmıştır.

3.5. İhanet

Romanın ana temalarından biri de olan Perîçehre ve Ali'nin aşkı, aslında ihanetle sonuçlanan bir hikâyedir. Bu hikâyenin ana kadın kahramanı Perîçehre, sıradan bir anne ya da eş özelliği göstermemektedir. Hicâzî'nin romanlarında “eş” ve “anne” olma rolleri, kadınlara atfedilen tek ve en önemli rollerden değildir, birçok kez kendi başlarına harekete geçmişlerdir (Dehgâni vd., 2023, s. 29). Perîçehre karakteri, yalnızca Ali'nin eşi ya da aşkının nesnesi değil, aynı zamanda kendi iradesi ve seçimleriyle öne çıkan bir kadın olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ali, Perîçehre'nin ihanetini Ferîdûn'un yazdığı mektupla öğrenir, Perîçehre birçok kez kendi seçimlerini yapan, iradesiyle hareket eden bir karakterdir:

Evimiz büyük değildi ama yapısının güzelliği, odalarının genişliği ve rahatlığı bakımından şehirde emsalsizdi... Perîçehre'nin seçimi ve talimatıyla, Avrupa'daki bir yazlığın projesi aynen uygulanmış, inşaatında en kaliteli malzeme kullanılmış, bu küçük ve şirin yapı için tam yirmi beş bin tümen harcanmıştı. Gerek eşyaların tespiti ve gerekse mobilyaların seçimi ve tefrişi, Perîçehre'nin zevkine göre olmuştu. (Hicâzî, t.y., s. 18, 2013, s. 20)

Yukarıdaki alıntıda görüldüğü üzere, evlerinin dekorasyonundan mobilyaların seçimine ve kullanılan malzemelere kadar her şey Perîçehre'nin zevkine ve tercihinine göre düzenlenmiştir. İhanet de, Perîçehre'nin özgür iradesi ve seçimleri doğrultusunda şekillenen bir olaydır ve Ali'nin, onun üzerindeki güvenini yıkararak romanın ana temalarından biri hâline gelmiştir.

Sonuç

Bu çalışmada, Muhammed-i Hicâzî'nin *Perîçehre* romanı, teknik ve tematik açıdan kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Roman, hem dönemin sosyal ve kültürel yapısını hem de bireylerin içsel çatışmalarını işleyen bir yapıya sahiptir. *Perîçehre*, İran toplumunun dönüşüm sürecini ve geleneksel değerlerle yeni yaşam tarzlarının çatışmasını kısmen de olsa yansıtan bir metin olarak karşımıza çıkmaktadır. Muhammed-i Hicâzî, bu eserde, daha çok bireylerin duygusal durumları üzerinde durmuş, karakterlerin yaşadığı ikilemleri ve toplumla olan ilişkilerini sunmayı tercih etmiştir. Romandaki en önemli temalardan birinin, modernleşme ile geleneksel değerler arasındaki gerilim olduğu söylenebilir.

Romanın dil ve üslubu, dönemin toplumsal ve kültürel yapısını yansıtmakta önemli bir rol oynamaktadır. Hicâzî, sade bir dil kullanmakla birlikte, karakterlerin iç dünyalarına dair derin betimlemeler yaparak, okuyucuyu duygusal olarak etkilemeyi hedeflemiştir. Özellikle, uzun mekân betimlemelerinden kaçındığı görülmektedir.

Romanın kurgusu, olay örgüsü ve karakterlerin gelişimi açısından eser, başarılı bir yapıya sahiptir. Eserin bazı bölümlerindeki diyaloglarda Türkmenlerle ilgili kullanılan olumsuz ifadeler, karakterlerin ideolojik ve toplumsal çatışmalarını yansıtmak adına önemlidir.

Sonuç olarak, *Perîçehre*, İran toplumunun geçirdiği toplumsal değişimlerin, bireylerin yaşamlarına nasıl etki ettiğini ve bu değişimlerin insanların iç dünyasında nasıl yankı bulduğunu bir aşk hikâyesi üzerinden anlatan önemli bir edebi yapıttır. Bu çalışma neticesinde yazarın sanatsal yaklaşımı, kullanılan anlatım teknikleri, dil ve üslup gibi unsurlar detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Extended Abstract

Muhammad Hejazi's novel *Parichehr* «پریچههر» occupies a significant place in modern Iranian literature, offering a profound reflection on the social and cultural dynamics of early 20th-century Iran. Written in 1929, the novel not only underscores the artistic vision of Hejazi but also captures the transformative period during which Iran transitioned from the Qajar dynasty to the Pahlavi dynasty. This historical backdrop serves as a canvas against which Hejazi paints a vivid narrative that intertwines themes of love, societal modernization, and individual struggle.

The novel was translated into Turkish in 2013 by Dr. Halil İbrahim Sarioğlu under the title “*Perîçehre*”, marking the first introduction of Hejazi's work to Turkish readers. This translation expanded the reach of Hejazi's literature, enabling broader audiences to engage with its intricate layers. The accessibility of the novel in Turkish not only provides insights into modern Iranian literature but also facilitates comparative studies between Iranian and Turkish literary traditions.

This article focuses on the technical and thematic analysis of *Parichehr*, aiming to shed light on the novel's structure, stylistic elements, and thematic depth. The study is divided into three main sections: an overview of Hejazi's life and literary contributions, a technical examination of the novel, and a thematic exploration of its central motifs. This structure allows for a comprehensive understanding of the work, offering a dual lens through which readers can appreciate both its artistic and cultural significance.

Muhammad Hejazi (1901-1974), also known by the title Muti' al-Davla, was a prominent figure in Iran's cultural and literary landscape. Born in Tehran, Hejazi's early education at the Saint Louis School exposed him to Western literary and philosophical traditions, which later influenced his writing. His career spanned various roles, including positions in the Post and Telegraph Administration, as well as editorial responsibilities for publications like *Iran-e Emruz* (Today's Iran). Hejazi's literary journey began with the publication of *Homa* in 1927, followed by works such as *Ziba* (1930) and *Parichehr* (1929). These novels reflect his engagement with themes of modernization, societal change, and individual identity within the broader context of Iran's evolving cultural milieu.

From a technical perspective, *Parichehr* exemplifies Hejazi's mastery of narrative structure and character development. The novel employs a linear progression, punctuated by vivid descriptions and dialogues that reveal the internal conflicts of its characters. Hejazi's prose is marked by its clarity and precision, allowing readers to navigate the complex emotional and social landscapes of the story. The use of setting plays a crucial role in reflecting the novel's themes, with urban and rural spaces symbolizing the tensions between tradition and modernity.

Hejazi's stylistic choices also demonstrate his engagement with modern literary techniques. The narrative voice oscillates between omniscient and limited perspectives, providing a nuanced portrayal of character motivations and societal pressures. This approach enables Hejazi to delve deeply into the psychological dimensions of his characters, highlighting their struggles with love, societal expectations, and personal aspirations.

The thematic core of *Parichehr* revolves around love, modernization, and societal transformation. At its heart, the novel narrates a poignant love story set against the backdrop of Iran's rapid modernization during the early 20th century. The romantic relationship serves as a microcosm for the broader societal tensions between traditional values and the forces of change.

In analyzing *Parichehr* this study draws on both the Persian original and its Turkish translation. Quotations from the text are provided in both languages, accompanied by corresponding page numbers. This bilingual approach ensures fidelity to the source material while highlighting the nuances introduced through translation. The comparative analysis of the original and translated texts also offers insights into the interpretive choices made by the translator and their impact on the reception of the work.

The analysis of *Parichehr* underscores its significance as a literary artifact that bridges the personal and the societal, the traditional and the modern. Through its technical sophistication and thematic depth, the novel offers a window into the complexities of early 20th-century Iranian society. By examining Hejazi's stylistic and thematic contributions, this study contributes to a deeper understanding of his artistry and the enduring relevance of his work in modern Iranian literature. Ultimately, *Parichehr* serves as a testament to the power of literature to navigate and illuminate the human experience amidst historical and cultural transformations. This extended abstract aims to provide a comprehensive overview of the novel's multifaceted dimensions, inviting further exploration and engagement with Hejazi's legacy.

Kaynakça

- Âjend, Y. (1363 Hş.). *Edebiyât-i Novîn-i İran Ez Meşrutıyyet Tâ İnkılâb-i İslâmî* (1. bs). Muessese-i İntişârât-i Emîr Kebîr.
- Aryenpûr, Y. (1376 Hş.). *Ez Nimâ Tâ Ruzigâr-i Mâ (Târîh-i Edeb-i Farsî-i Muasır)* (2. bs, C. 3). İntişârât-i Zevvâr.
- Avcıoğlu, G. G. (2024). İntibah Ve Perîçehr Romanlarının Femme Fatale Kavramı Çerçevesinde İncelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 47, 161-196.
- Aytaç, G. (1999). *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler* (2. bs). Gündoğan.
- Çetin, N. (2006). *Roman Çözümleme Yöntemi* (4. bs). Edebiyat Otağı.
- Dehgânî, H., Haydarî, Â., Rızâ, R., & Râmîn, M. (2023). Erzyâbî ve Nakd-i Camiaşinasane-i Bâznumayî-i Huviyet-i Zenâne der Roman-hâ-i Muhammed-i Hicâzî (Humâ, Zîbâ, Perîçehr). *Faslnâme-i İlmî-Pejuhişî-i Nakd-i Edebî*, 16 (62), 1-41.
- Dehhoda, A. E. (1377 Hş.). شاهسون. İçinde *Lugatname-i Dehhoda* (2. bs, C. 9). Muessese-i İntişârât ve Çâp-i Daneşgâh-i Tahran.
- Demiryürek, M. (2013). Kurgusal Metinlerde İkinci Kişili Anlatıcı ve Bakış Açısı. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2, 119-139.
- Enverî, H. (1383 Hş.). *Ferheng-i Rûz-i Sohen*. İntişârât-i Sohen.
- Gürbüz, Ö. (2001). Düşünce İle Tema ve Konu. *Kurgu Dergisi*, 18, 101-108.
- Hicâzî, M. (t.y.). *Perîçehr* (1. bs). Muessese-i İntişârât-i Emîr Kebîr / İntişârât-i İbn-i Sîna.
- Hicâzî, M. (2013). *Perîçehre*. (H. İ. Sarioğlu, Çev.). Kapı Yayınları.
- Kanar, M. (2013). *Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi* (2. bs). Say Yayınları.
- Kanar, M. (2016). *Büyük Farsça—Türkçe Sözlük*. Say Yayınları.

- Kırlangıç, H. (2014). *Meşrutiyetten Cumhuriyete İran Şiiri (Genel Bir Bakış ve Güldeste)* (1. bs). Hece Yayınları.
- Narlı, M. (2002). Romanda Zaman ve Mekân Kavramları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (7), 91-106.
- Şerîfî, M. (1388 Hş.). *Ferheng-i Edebiyât-i Farsî*. Ferheng-i Neşr-i Nov/İntişârât-i Muîn.
- Tarlan, A. N. (1981). *Edebiyat Meseleleri*. Ötüken Neşriyat.
- Tekin, M. (2001). *Roman Sanatı (Romanın Unsurları)*. Ötüken Neşriyat.
- Temizel, A. (2015). İran Türkmenlerinde Sosyal ve Kültürel Hayat. *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 6 (5), 33-46.
- Tepebaşı, F. (2012). *Roman İncelemesine Giriş Notlar-Açıklamalar-Örnekler* (1. bs). Çizgi Kitabevi.
- Yâhakkî, M. C. (1387 Hş.). *Cûybâr-i Lahza-hâ Edebiyât-i Muasır-ı Farsî Nazm u Nesr* (11. bs). Câmî.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çatışma Beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0